

SPRÅKLIK SAMLING

1963
4. ÅRGANG

LØSSALG 50 ØRE

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIK SAMLING

Underlig argumentasjon av Riksmåls forbundets formann

Kvar har det norske folket gjort av seg? spør Norsk Tidend

I følge Arbeiderbladet har formannen i Riksmåls forbundet skrevet en artikkel i Morgenbladet. Når vi nemner begivenheten, skyldes det at de noe bemerkedesverdig tankene herr Hjort legger fram. Han henvender seg til kirkeminister Kortner i Lyngs regjering med følgende forslag:

«Staten burde nøyse seg med å fastslå at vi har to sprog, riksmål og nynorsk, og at enhver kan velge hvilket av de to sprog han

vil betjene seg av. Riksmåls forbundet og Noregs Mållag skal anses som talsmenn for hver sin sprogruppe uten rett til å blande seg inn i den annen gruppens saker. Normeringen av de to sprog overlates til frittstående akademier som allerede finnes. I skolen undervises i begge sprog, men ett av dem skal etter foreldrenes valg, være hovedsprog. Kirkeministeren bør innkalde de (Forts. s. 6)

Professor Didrik Arup Seip:

„Språkfølelsen forandrer seg, det viser hele vår språkutvikling“

I boka «Norsk og nabospråkene» (Aschehoug 1959) skrev nå avdøde prof. D. A. Seip på sidene 74—75:

Professor D. A. Seip.

Slik som målstriden ofte artet seg, kunne det synes som det var uforlikelig motsetning mellom landsmål og riksmål. En undersøkelse av språkutviklingen etter 1850 viser noe annet. De to språkformer har utviklet seg under gjensidig påvirkning; det kan ingen tvil være om at

det ene har hentet verdifulle berikelser fra det andre. Det er ingen nødvendig motsetning mellom landsmål og riksmål når man ser på den språklige utvikling. Enhver vinning for den ene retning har også vært en vinning for den annen, som Moltke Moe uttrykte det.

Fra Wergelands tid og til den dag i dag har det alltid vært noen som har sett en fare for morsmålet og kult. (Forts. s. 4)

Ingen midler mot ugras i språket

Full forvirring i brosjyre fra oljeselskap

Vi har fått tilsendt en trykksak som er gitt ut av Norsk Brændselolje A/S. Den heter «Oljen i bilder». Vår heimelsmann opplyser at heftet er lagt ut til omdeling på enkelte folkeskoler. Han ber oss derfor stu-

dere språket i trykksaken. Det har vi gjort. Resultatet var nedslående. Vi er redd lærerne gjør sine elever en bjørnetjeneste der som de lar dem få dette heftet. Noen smaksprøver vil bekrefte dette.

NR. 3
OKT./NOV.

Landsmøte i optimismens tegn

Språknemda og Samlenormalen under debatt

Årets landsmøte holdes i Oslo 26. og 27. oktober. Møtested er Lektorenes Hus og møtet lørdag tar til klokka 16.

Vi kan love et meget interessant program. Den rikholtige saklista forteller m. a. at diskusjonen om Norsk Språknemnd i dag og i framtida vil finne sted første møtedagen. En representant for Norsk Språknemnd vil innlede sammen med en av landslagets talsmenn og ei rekke framstående folk på ulike felt er invitert til å ta del i debatten.

Andre møtedagen vil innstillinga fra Samlenormalen bli lagt fram. Dette arbeidet har vært omfattet med stor interesse, og vi rekner med at mange vil nyte høvet til å sette seg inn i spørsmålet og ta del i debatten om innstillinga.

Av andre saker som skal opp andre møtedagen, kan vi nemne forslaget til ny organisasjonsform og — som vanlig — valg.

Årsmeldinga som legges fram, forteller om intenst arbeid i året som er gått. Den bærer bud om at det vil bli et landsmøte i optimismens tegn.

Juleheftet FRAMSYN snart ferdig

Flere av våre mest kjente kunstnere er medarbeidere

Juleheftet FRAMSYN er så godt som ferdigredigert, og redaksjonen håper å få det i handelen i nærmeste framtid.

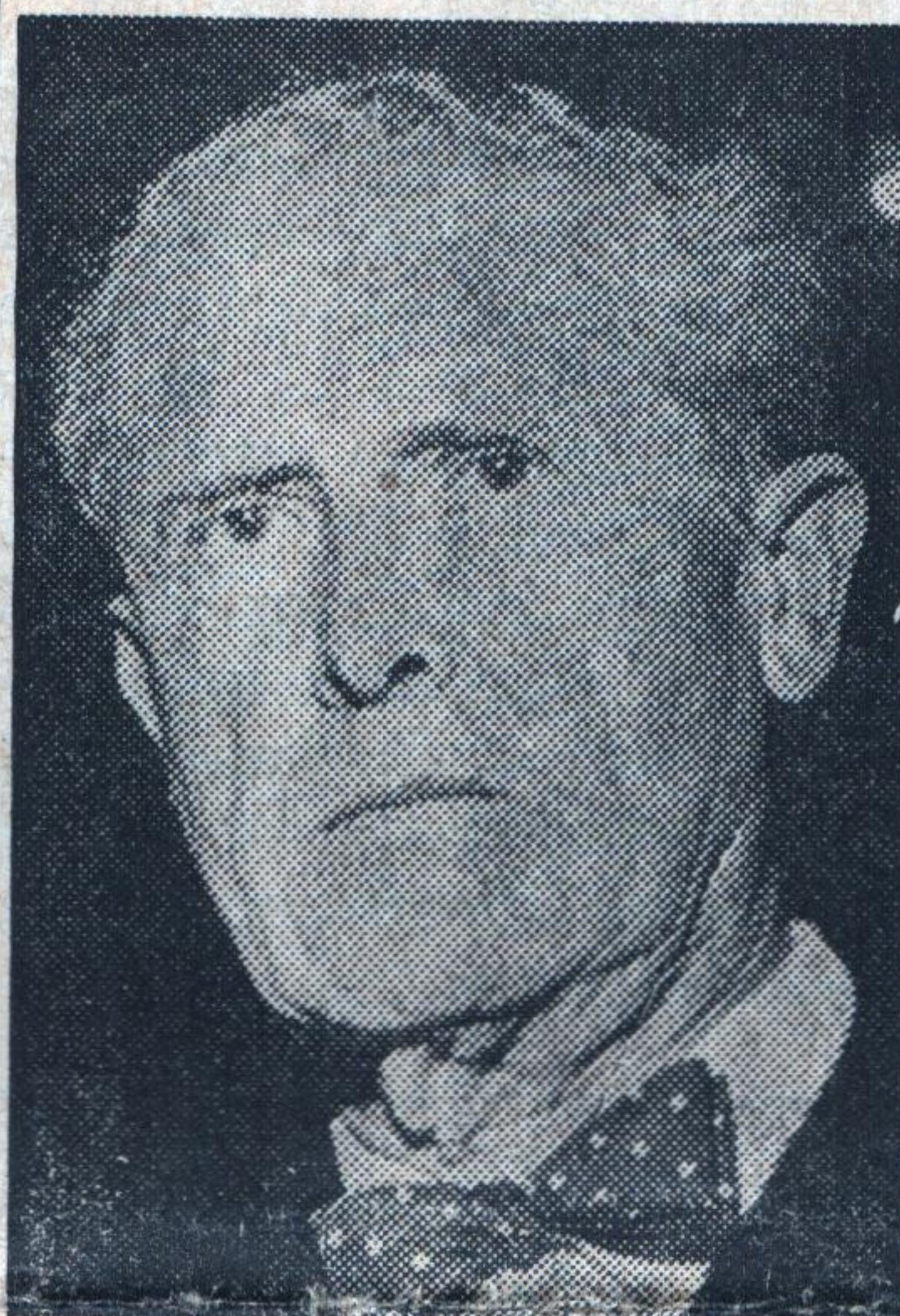
Det har lykkes å få flere av våre mest kjente kunstnere som medarbeidere. Av forfattere som er representert i heftet kan vi nemne Trygve Bjørø, Finn Bjørnseth, Waldemar Brøgger, Mikkjel Fønhus, John Giæver, Kåre Holt, Magnhild Haalke, Ola Jonsmoen, Bjørn Rongen og Halldis Moren Vesaas. Dessuten har biskop Norderval skrevet en betragtende beretning, hva den inneholder skal vi ikke røre, og misjonær P. A. Bredvei er representert med et eventyr fra Afrika.

Ellers inneholder heftet nordisk lyrikk, kryssord og mye annet.

Til nå foreligger det illustrasjoner fra Borghild Rud, Gøsta Hammarlund, Unni-Lise Jonsmoen og kunstmaleren Bjørn Smith-Hald.

Heftet skal trykkes i stort format med gedigent utstyr. Det vil passe som julegave til venner og kjente. Prisen blir kr. 4,50.

Landslaget søker nå folk som vil hjelpe til med å selge heftet. Provisjonen blir 50 øre pr. stk. Det vil gi en anselig ekstraintekt. Send melding eller bestilling til Juleheftet FRAMSYN, Språklig Samling, boks 636, Oslo 1.

J. B. Hjort.
Spørker han?

Det går mot sammensmelting av målformene, hevder prof. Sommerfelt

„Vi lever i en sosialt urolig situasjon, med en sterkt demokratiserende tendens“

På forsommernes gang blei prof. Alf Sommerfelt intervjuet i Aftenposten. Der gav han uttrykk for synspunkter som vi gjerne vil gjøre våre leserer kjent med:

Vanskhetene i dag er motsetningene mellom den eldre stiloppfatning og en friere språkfølelse. Den nasjonalistiske holdningen her hjemme vil ikke være lenge, den vil i fremtiden bli sett

på med samme smil og overbærenhet som vi i dag vurderer enkelte ting fra Holbergs tid.

— Tror De på en sammensmelting av målformene? (Forts. s. 6)

Professor Alf Sommerfelt.

Gymnasiast tar bladet fra munnen:

Eg har tatt standpunkt ved å melde meg inn i Språklig Samling, seier Nils Andreas Baas

„Nynorsken er blitt svært så gjev for riksmålsfolk etter at SPRÅKLIG SAMLING blei skipa“

Det er ikkje mange saker som det har vore så mykje skriving om i dagspressa i dei seinare åra, som språkstriden. Sjølv har eg tatt standpunkt i denne saka ved å melde meg inn i Språklig Samling, som arbeider for eitt skriftspråk i landet. Dette vil ein søkje å nå fram til ved ei sams tilnærming mellom bokmål og nynorsk. I dette innlegget vil eg ta føre meg noen av argumenta til motstandarane til Språklig Samling.

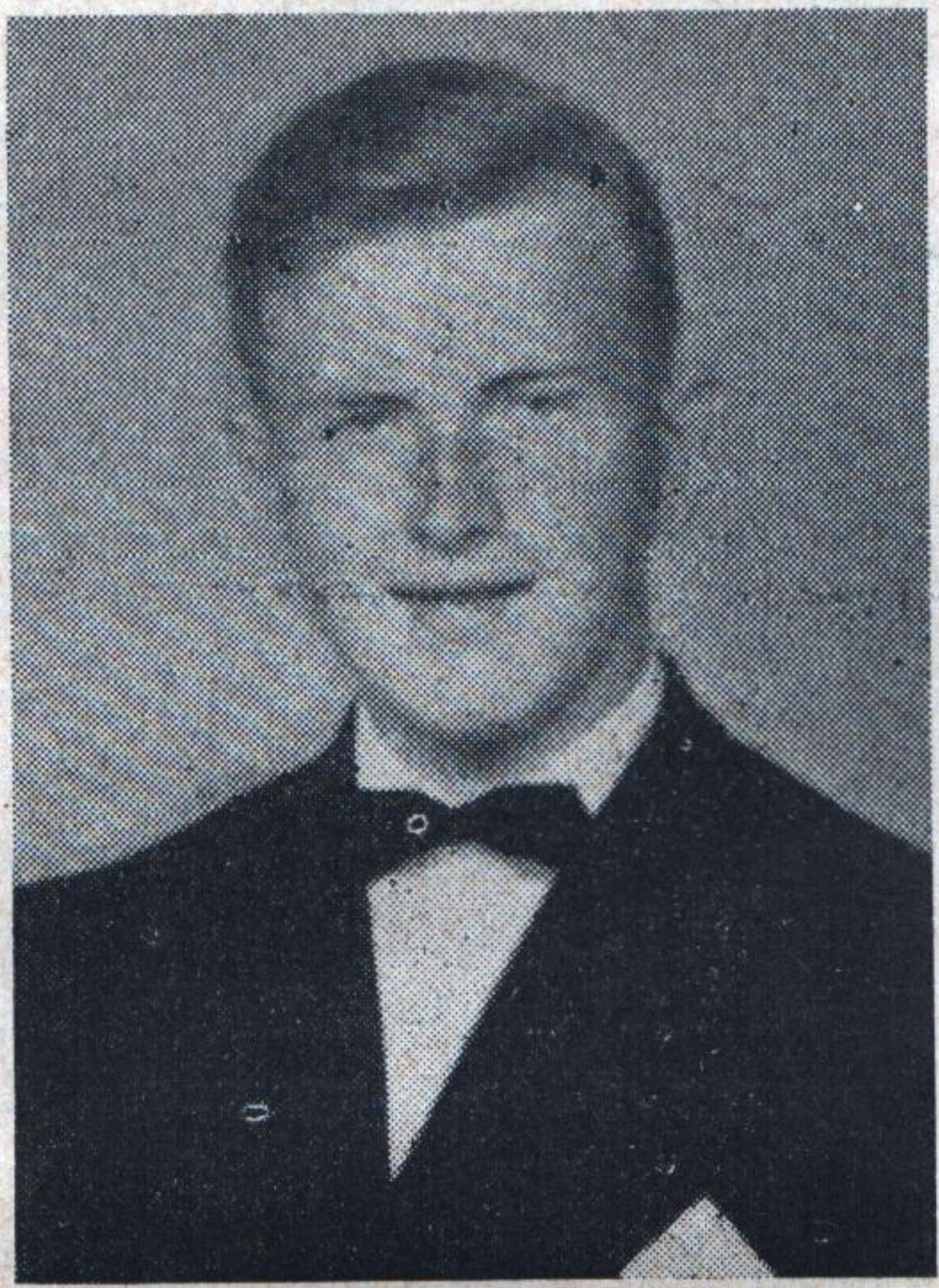
Eit av dei argumenta som ofte møter samnorskfolk er: «La sproget være i fred, det lever sitt eget liv og utvikler seg av seg selv.»

Dette er nok til ein viss grad rett. Ordføreradet utviklar seg av seg sjølv ved at folk tar i bruk dei ord og vendingar som dei finner høvelige, men ortografien og formene står fast, dei kan ingen endre på eiga hand. Gjør dei det, får dei si private rettskriving. Men den offisielle rettskrivinga blir fastsett av Stortinget.

Her vil noen seie at Stortinget har nå slett ikkje greie på språk. Til det er å svare at det er ikkje stortingsmennene personlig som steller med språket, det gjør ein komite av språkespertar. Deira framlegg til ny rettskriving blir så offentlig gjort, og dei som vil, kan kritisere det. Kritikken blir vurdert av rettskrivningsnemnda, og det som er rett i kritikken blir tatt omsyn til. Langt om lenge kjem saka opp i Stortinget og alle re-

presentantane har høve til å seie si meining. Etter lange debattar kjem så rettskrivningsframlegget opp til votering. Slik har det vore ved alle rettskrivingsendringane, og da den nye læreboknormalen blei vedteken i 1959, røysta 119 for og 31 mot.

Når riksmålsfolk seier at a-endingar og diftongar er vulgært, udana og simpelt, ja da er det så ein mest kunne ha lyst til ikkje å svare. A-ord og diftongar er

Nils Andreas Baas.

for lenge sia godkjende i nynorsk og nynorsk blir rekna for eit kulturspråk, også av dei mest framståande riksmålsfolk. Særlig tykkjer eg at nynorsken er blitt svært så gjev for riksmålsfolk etter at Språklig Samling blei skipa.

Ein institusjon som har møtt mye motstand, er Norsk Språknemnd. Den mest innbitne motstanden mot denne nemnda har komme frå krinsar omkring Foreldreaksjonen og Riksmålsforbundet. Riksmålsforbundet har også formulert eit framlegg om ei språknemnd slik som organiserte riksmålsfolk meiner ho bør vere. Representantane skulle etter framlegget nemnast opp «henholdsvis av Riksmålsvernet og Noregs Mållag», like mange frå kvart mål.

Riksmålsforbundet gjorde framlegg om denne arbeidsmåten: «Rettsskrivningen for hvert av de to sprog skal behandles av representantene for vedkommende sprog, men under gjensidig samarbeid, for om mulig å oppnå enighet om tilnærming mellom sprogene.» Men det er nettopp denne arbeidsmåten Norsk Språknemnd har praktisert, og at nemnda skulle vere udemokratisk, som det ofte blir hevda, kan eg ikkje skjøne.

Riksmålsforbundet har prinsipielt gått inn for at

Stortinget skulle «delegere sin myndighet i rettskrivningsspørsmål» til ei slik nemnd som dei hadde gjort framlegg om, men på dette punkt har dei eit samla Storting imot seg.

Det er ein del som hevdar at samnorsk kjem til å bli eit lite nyansert språk. Det er særlig populært å nemne at ordet *høve* skal nyttast i staden for *anledning, leilighet, forhold, omstendighet* o.s.b.

Men dette er ei heilt gale oppfatning av Språklig Samling, som bare vil at *høve* skal vere jamstelt med dei nemndeorda. Mottoet er at vi har ikkje råd til å miste eit einaste ord og vi har heller ikkje råd til å ha fleire former av same ord.

Elles meiner eg at når ein skal modernisere klassikarane våre, må ein vere særvarsam, men eg kan ikkje skjøne anna enn at ei viss modernisering må vere naudsynt. Å lese klassikarane på deira eige mål, trur eg vil falle så tungt for ungdommen i dag at dei kan hende vil miste interessa for noe av den beste litteraturen som er skapt i Noreg.

„Språklig Samlings Venner.“

NYE OG STØRRE MULIGHETER

Mange av medlemmene våre har svart på appelen fra økonominemnda og gitt ei gave til utbygging av samskipnaden. Pengene er satt inn på en spesiell konto, og de vil bare bli brukt til nødvendig kontorutstyr. Økonominemnda takker dere alle.

Landslaget har nå sikra seg kontorrom, og adresseringsplater er tinga så langt vi finner det forsvarlig. Men vi er dessverre ennå et viktig steg fra målet: Å kunne bli sjølhjulpne med adresseringsmaskin og kontorutstyr forøvrig.

Dette er en forutsetning for at arbeidet i samskipnaden kan holde fram som nå og utvides. Derfor vil vi rette en appell til *alle* som ennå ikke har svart på brevet fra økonominemnda: *Din gave* vil gi Landslaget for Språklig Samling nye og bedre arbeidsmuligheter! Takk til alle som vil være med.

FOR ØKONOMINEMNDA

Leif Egerdal.

når dei gjør meininga klarare for folk flest, kan vi gjerne vere puristar.

Det er ikkje eit «*reint*» språk vi treng, det er eit godt språk og eit godt språk vil seie eit språk som er både rikt, presist og vakkert. Det må vere internasjonalt orientert når det trengst, og meir heimslig når det trengst. Vi i Språklig Samling stiller folk fritt i val av ord og vendingar, men form og ortografi må styremaktene bestemme over.

HJORT OG LYNG

Eller: Lovbrudd i Riksmålsforbundet

På Riksmålsforbundets landsmøte i år uttalte formannen, J. B. Hjort, at hvis de ikke får alle sine krav igjennom på lovlig vis, så vil de «marsjere tvers igjennom loven».

Altså: Hvis de ikke får det akkurat som de vil, vil de gi en god dag i lov og rett, og på forbrytersk vis føke å tvinge sine saker igjennom. Jeg undres om ikke dette skulle åpne øynene på noen hver — som ikke alt i forvegen er klar over at det står temmelig skralt til med det demokratiske sinnelaget hos Riksmålsforbundets ledere. Vi har sett sterke tendenser derfra før, men nå utbasuner de altså for all verden sin samme innstilling.

I samband med dette kan det være grunn til å minne om noen ord som Høyres gruppefører i Stortinget, John Lyng, uttalte i debatten om læreboknormalen. Han sa da bl. a.:

«— det er en selvfølge — og det går min gruppe som alle andre grupper i denne sal ut fra — at det som besluttet som norsk lov, eller som besluttet av dette Storting, det blir

fulgt av dette lands befolkning.»

Denne erklæring fra Høyres gruppefører slår altså fast at Stortingsvedtak er noe som landets befolkning skal rette seg etter. På det punkt skulle det altså være enstemmighet i Stortinget.

Men hva nå? Herr Lyngs penne ord kommer unektelig i et lite flatterende lys når en ser dem i forhold til det som hans egne åndsfrender i Riksmålsforbundet har sagt om å «marsjere tvers igjennom loven».

Å nytte uttrykket «ånds-

frender» må være tillatt her, for herr Lyng og hans gruppe i Stortinget har stort sett alltid stilt seg på linje med Riksmålsforbundet i språkpolitikken. Det samme er tilfellet med Høyres aviser.

Lyngs vakre ord i Stortinget kan kanskje bli satt på ei hard prøve hvis herr Hjort og hans medarbeidere i Riksmålsforbundet vil føke å gjøre alvor av sin trusel. Spørsmålet blir: Var Lyngs uttalelser bare «store ord og fett flesk»? Eller: Vil Hjort og Riksmålsforbundet trasse et *enstemmig* Storting?

Sikkert er det i allfall at vi har fått et klart bevis for at sett fra et demokratisk synspunkt er det så visst ikke mors beste barn som nå sitter ved roret i Riksmålsforbundet. De trammer sterkt på den demokratiske idé. Og ei slik tramping kan få følger — langt utover språkstriden. Derfor er saka så alvorlig.

Alle som ønsker å verne om demokratiet, bør nå ta klart avstand fra Riksmålsforbundets virksomhet. Ellers kan de pådra seg et tungt ansvar.

Tomas Refsdal.

„Perlefiskeren“

Ny roman av Kåre Holt

Kåre Holt har ikke latt høre fra seg på høstens bokmarkedet etter at han for tre år sidan vant LO's litterære priskonkurransen med romanen «Opprørene ved havet», på Tidens forlag. I år kommer Holt med en ny roman på Gyldendal. Den heter «Perlefiskeren», og har tilknytning til den innlandsfangst av perlemusling som i si tid hadde et ganske stort omfang også her i Norge, men handlingen beveger seg også på det psykologiske plan.

I gammel tid var perlefisket i Norge dronningens rettighet, og det ble drevet av folk som var ansatt i jobben, lønna etter tariff og med visse forrettheter, for eksempel fritaking for militærtjeneste. Ved en lov fra 1845 ble perlefisket i Norge en grunneirrettighet. Det ble dessverre ikke sjeldent drevet rovfiske, der alle de innsamla dyra blei drept i stedet for forsiktig åpna, undersøkt og satt ut igjen.

hw.

Verdifull impulsgiver

Tidsskriftet PAX er en nyttig tilvekst til vår tidsskrift-litteratur. Utgiver er Folkereisning mot krig, men en trenger ikke dele organisasjonens syn for å ha utbytte av skriften. Det holder til vanlig en meget høg standard, og vil ventelig interessere alle som i det hele er opptatt av spørsmålet krig eller fred.

Skriftets dyktige redaktør er Tor Bjerkemann. Han har antakelig den vesentligste del av æren for at skriften er blitt en så verdig røttelri og impulsgiver i mellomfolkelige og medmenneskelige forhold.

SPRÅKLIG SAMLING

Utgitt av Landslaget for Språklig Samling

REDAKTØR:

Kay-Olav Winther

REDAKSJONSSEKRETÆR:

Magne Aksnes

ANSVARLIG: Svein Hofseth

FORHANDLINGER

Er norsk språkdebatt fruktbar?

Etter vår mening må svaret bli nei. Det kives om detaljer og bagateller, og de stridende parter er oppatt av å slå hverandre i hodet. Å dømme etter tonen, kan ingen skjonne at det dreier seg om kulturdebatt.

Motstanderne våre er ikke alle om ansvaret. Vi skal reserverasjonsløst ta vår del av skylda, dersom det kan bringe debatten inn i et riktigere spor.

På Riksmålsforbundets landsmøte slo Trygve Bull til lyd for forhandlingskontakt mellom partene. Nøyaktig hvilke parter han tenkte på, veit vi ikke, men vi minner om at landslagets nestformann allerede tidligere har vært inne på en liknende tanke. I et foredrag på Språklig Samlings landsmøte i fjor foreslo han kontaktkonferanser mellom Noregs mållag, Riksmålsforbundet og Språklig Samling.

Vi kan til en viss grad forstå dem som stiller seg skeptisk til tanken, men vi mener at et eventuelt resultat må veie tyngre enn stolt-

het, prestisje og redselen for strandete drøftinger. Kan en erstatte skjellsordmakeriet med forhandlinger og saklige drøftinger, vil det være en vinning for alle parter.

Vi venter ikke at noen skal oppgi sine overbevisninger gjennom disse drøftingene. Målet er ikke å drive misjonsvirksomhet.

Det er antakelig i første rekke bør ta sikte på, er å markere frontene og registrere den grad av enighet og uenighet som fins. Forhåpentlig vil en da kunne samle ordskiftet om hovedlinjene i språkspørsmålet, sette det inn i rett sammenheng og gi det riktige dimensjonene.

Vi håper våre motstandere vil overveie dette forslaget og gi sitt syn til kjenne. Noregs Mållag og Riksmålsforbundet er sikkert begge enige i at språkdebatten bør sanieres og revideres, og da bør en ikke være redd for å gå nye veger. Til i dag har en stort sett forsøkt med skjellsord og insinuasjoner! La oss nå prøve med godvilje og forhandlinger!

ET NYBROTTTSARBEID

Professor Gutorm Gjessing:
Samfunn og kultur.
Universitetsforlaget 1963.

Dette er ei sær interessant inføring i ymse etnografske problemer. Boka er først og fremst skrevet for skoleungdom og studenter som har interesse av å sette seg bedre inn i fremmende kulturer. Det saklige innholdet skal vi ikke gå inn på her, vi skal nøyse oss med å se på boka fra et språklig synspunkt.

Det slår en straks at boka har fått ei svært moderne og radikal språkdrakt. Det første en legger merke til, er vel kanskje det heilnorske ordtilfanget som er brukt. Vi kan nevne en del eksempler: *Lagnadstung, kjenslevær, innfløkt, fåfengt, framstegstru, overtyding, prov, utgreiing, slumpehøve, rádvelde, åtvaring, mistak* osv. Ellers merker vi oss konsekvent gjennomført bruk av småord som *sjøl, heim, merksam, trass i, opphavlig, sia, djup, tjukk, framleis og såleis*.

Hokjønnsord — både konkreter og abstrakter — har over alt fått endinga *a*. Av konkreter kan nevnes gruppa, kirka, kvinnen, pressa, sida, forma, korga. Blant abstrakter finner vi *atferda, oppgava, makta, læra, æra*. Ord på *-ing* har gjennomført a-ending: *vurderinga, fortellinga, utforminga, opplevinga*. Hokjønnsartikkelen er sjølsagt *ei*, men vi finner likevel *en sjekte, en hindring*.

Imperfektum og perfektum av verb av kaste-klassen har stort sett fått a-ending:

avgrensa, oppfatta, behandla, utvikla, beundra, danna. Det samme gjelder reine partisipp av typen *vidbremma, heilhjerta, innavla*. Et unødig umntak er barhodet.

Inkjekjønnsord har i mange tilfelle fått a-ending i fleirtall, bestemt form, t. eks. *åra, omgropa, døma, beltespenna*. På den andre siden skriver forfatteren folken, språkene, sinnene, trekkene.

Vi noterer oss ei utstrakt diftongering gjennom heile teksten: *brei, heil, bein, rein, sein, leik, grein, feit, keivhendt*. Dette gjelder også sterke verb i imperfektum, t. eks. *blei, steig, glei, heiv, beskreiv, greip — fraus*.

Vokaler og konsonanter er tilsvarende radikale. Eks.: *utrulig, bu, fjør, band, rekne, etterlikne, vatn*.

Gjessing bruker pronomenet *han* istedenfor *ham* i objektsform. Han våger ikke å nytte *ho*, men holder seg til det tradisjonelle *hun*.

Forfatteren gjennomfører den radikale stilten med imponerende sikkerhet og eleganse. Et par steder har han likevel vært litt uheldig med ordvalget. Vi kan nevne eksempel som *opplosinga* (*opploysinga*), *meiningslausheten* (*meiningsloysa*), *heilhet* (*helhet/heilskap*), *heile verdenen* (*verden/verda*). Fleirtallsformer som *negrer*, *søstrer*, *mønstre* (*mønster*) passer vel også dårlig i en radikal tekst.

Alt i alt er det litt av et språklig nybrotttsarbeid professor Gjessing har utført med denne boka. Vi har nok sett en god del eksempel på veldig eksperiment i sammorsk lei innen skjønnlitetraturen (jfr. *Fønhus, Østby m. fl.*). Innen faglitteraturen har det vært betydelig mindre av denslags. Derfor er vi som arbeider for språklig samling, ekstra takknemlige for at en framstående mann som professor Gjessing, vil være med å hjelpe til med å finne rette vegen fram mot det endelige målet.

Magne Aksnes.

MORSMÅLET

Fossestøl-Lundeby-Torvik:
MORSMÅLET.
Norskere for ungdomsskolen.

J. W. Cappelens Forlag,
Oslo 1962.

Denne nye læreboka for den linjedelte ungdomsskolen inneholder svært mye godt stoff, og alt ser ut til å være klart oppbygd og greitt tilrettelagt. Særlig gledelig er det å finne så fyldige avsnitt om ordlære og om språkhistorie. Gjennom heile

boka finner en rikelig med øvingsoppgaver av ymse slag.

Språket i boka er stort sett radikalt, og godt er det. Men det er en skuffelse å se at så framstående norske filologer som Fossestøl, Lundeby og Torvik ikke har vågd å gjennomføre den radikale språkføringa enda mer konsekvent. Blant annet burde det ha vært mulig å ta med noen (Forts. s. 6)

Språklig Samlings KRONIKK nr. 3 — 1963

SAMLENORMALEN

AV HALVOR DALENE

På landsmøtet i Bø 1960 blei det valt ei nemnd, samlenormalnemnda, til å ta seg av dette spørsmålet. Nå har altså denne nemnda vært i arbeid i 3 år snart, og resultatet skal, såvidt jeg forstår, legges fram på landsmøtet i år. Det skulle vel være ei sak som kunne interessere medlemmene våre, og vi får håpe at riktig mange vil møte fram og diskutere dette viktige spørsmålet.

Som menig medlem av nemnda får jeg kanskje alt nå lov å komme med noen tanker omkring dette spørsmålet. Det sier seg sjøl at det jeg skriver, heilt ut får stå for mi eiga rekning.

For det første kan en naturligvis spørre om det på nåværende tidspunkt er klok å legge fram et så pass

«brennbart» spørsmål. En må vel dessverre innromme at vinden ikke akkurat har blåst i sammorsk lei de siste åra. Mektige krefter har arbeidd imot ei hver oppnorskning av bokmålet, og på nynorsksida er det også de som har betenkneligheter ved ei videre utvikling i sammorsk lei. Men en skal være merksam på at det ikke minst er konservative bokmålsfolk som gråter krokodillettårer på nynorskens vegne. «Landsmålet er jo så vakkert», sier de. Det er bare det at dette «vakre» målet helst ikke skal *brukes*, verken i skole, administrasjon, presse eller kringkastning. Det er de samme «landsmålsvenner» som arbeider energisk for å få bort «landsmåsstilen» til examen

artium, og som jubler hver gang en skolekrets går over fra nynorsk til bokmål.

For disse folka er likevel ikke den tradisjonelle nynorsken så «farlig» lenger. Den moderne samfunnstrukturen, trafikken, skolesentraliseringa osv. vil, meiner de vel, føre med seg at den tradisjonelle nynorsken vil dø stille bort i løpet av en 2—3 mannsaldrer, og kan de da i mellomtida greie å holde «riksmålet» noenlunde «purt og rent», så er seieren deres. Arnulf Øverlands og André Bjerkes «sprog» vil bli det framtidige skriftspråket i Norge, og vi andre, som hadde drømt om et noenlunde norsk og heimlig språk — et språk som vi kunne kalte vårt — vi kan ha det så godt!

Denne faren innser de fleste nynorskfolk i dag, og reaksjonen mot «sammorsk» er derfor på langt nær så bitter blant dem som blant riksmålsaktivistene. Det er bl.a. dette som kan gi grunnlag for tanken om en samlenormal. For det er klart at skal vi nå fram til noe slikt, må det fires på begge sider.

Utgangspunktet for arbeidet i nemnda har vært de *samformene* vi alt har mellom bokmål og nynorsk. Og de er mange, om vi legger til grunn de mest radikale formene i begge mål. Jeg skal i det følgende også nevne noen av de «grenseoverskrivingene» nemnda gjør seg til talsmann for.

La oss først se litt på *formverket*.

Det absolutt viktigste punktet her er gjennomføringa av a-forma i imperfektum og perf. partisipp i verb av *kaste*-typen: *han kasta, han har kasta* (tillatt sideform i bokmål siden 1917). Om disse formene sier Halvdan Koht, at den dagen de blir gjennomført i bokmålet, den dagen «har grensa mellom bokmål og nynorsk falle — da har vi i røynda berre eitt mål i landet». Og jeg har i allfall hørt at sjølveste

nynorskjkempa Marius Hægstad var inne på samme tanke: Kunne *den* bastionen falle, da var det bare småting som skilte mellom bokmål og nynorsk. Og når vi tenker på hvor *naturlige* disse formene enna er i talemålet til de fleste nordmenn, skulle det i allfall for Språklig Samling-medlemmer ikke være minste tvil om at de må gjennomføres.

Et anna skille, som ingen av de offisielle språknemndene har våga å jamne ut, er sterke partisippformer som *skrevet* kontra *skrivi, skrive*. Også her tar nemnda skrittet fullt ut og avskriver de uforelkelige formene skrevet, drevet, pepet, fløyet, løyet osv.

Begge disse endringene går jo i nynorskens favør, i samsvar med levende norsk talemål over storparten av landet. På den andre siden har også nynorsk mått fire på mange viktige bøyingsformer, som det ikke blir plass til å gå nærmere inn på her.

Når det gjelder *lydverket* (skrivemåten), foreslår nemnda flere endringer, som for det meste går i bokmålets favør. Her skal bare nevnes skrivemåter som *være, bære, skjære, åpen* osv.,

Språklig Samlings Venner

Stadig nye innbetalinger

Språklig Samlings Venner er en gledelig tilvekst til landslaget. Vi får stadig melding om medlemmer som har betalt 25 kroner eller mer for å støtte lagets arbeid. Vi kvitterer her for ei rekke nye betalinger og takker for alle bidrag.

Ingeborg Tjønn, Røa, kr. 25.—. A. J. Waldenstrøm, Bø i Telemark, kr. 20.—. Birgit Gøystdal, Arendal, kr. 20.—. Einar Aasgrav, Åkerhaugen, kr. 20.—. Malvin Magnussen, Gvarv, kr. 20.—. E. Krag, Blakstad p.å., kr. 20.—. Olav Fidje, do., kr. 20.—. Erik Moe, Fevik, kr. 25.—. Hellek Myrjord, Bø i T., kr. 20.—. Olav Lysberg, Surnadal, kr. 100.—. Per Refsdal, Bø i T., kr. 20.—. Jørgen Pedersen, Arendal, kr. 20.—. Jørgen Baas, do., kr. 20.—. Stian Fløystad, Nesland pr. Arendal, kr. 20.—. Astrid Kvendbø, Surnadal, kr. 25.—. Ebba Lodden, Oslo, kr. 25.—. I. Ree, Surnadal, kr. 20.—. Georg Solheim, do., kr. 20.—. Jon J. Fiske, do., kr. 20.—. Ingebrigts Grimsmo, Surna, kr. 10.—. Torgeir Fossestøl, Arendal, kr. 20.—. Kaare Aamlid, Grimstad, kr. 40.—. Tone Høibø, Gvarv, kr. 20.—. Ola Dønheim, Surnadal, kr. 20.—. Birger Sand, Arendal, kr. 20.—. John I. Moen, Vindehaugen, kr. 10.—. Bjarne Sætra, Arendal, kr. 20.—. Rektor Dalene, Bø i T., kr. 50.—. P. K. Aamo, Glæren, kr. 20.—. O. Tr. Hagen, Eidsvoll, kr. 10.—. Arne E. Olden, Fr.stad, kr. 45.—. I. Grotnæss, Oslo, kr. 20.—. Tora Pettersen, Seljestad, kr. 20.—. Per Hjelle, Volda, kr. 20.—. Egil Hekneby, Spikkestad, kr. 20.—. Bjørn Almankås, Bø i T., kr. 20.—. Guttorm Moen, Surnadal, kr. 10.—. Aksel Bråten, Dal, kr. 5.—. Kolbjørn Frøyset, Mysen, kr. 5.—. Per E. Vale, Bodø, kr. 5.—. Olaf Næsset, Uthaug

GÄVER

pr Tr.heim, kr. 25.—. Hall-dor Heldal, Oslo, kr. 50.—. Nils N. Straatveit, Oslo, kr. 50.—. Lars Sødal, Vik i Sogn, kr. 50.—. Kr. Dyrdal, Hønefoss, kr. 5.—. Jostein Kallset, Tingvoll, kr. 10.—. Olav Lia, Sand, kr. 5.—. Bjørn Rongen, Drøbak, kr. 5.—. Rolf Lunder, Asker, kr. 20.—. Nils Flo, Volda, kr. 5.—. A. og H. Sætra, Tromsø, kr. 10.—. Arnold Liland, Bø i Telemark, kr. 5.—. G. O. Grosvold, Kongsberg, kr. 50.—. P. Flaaten, Bromma, kr. 3.—. Sverre Arntzen, Røsvik i Salten, kr. 5.—. Bjarne Sætra, Arendal, kr. 10.— (krone-rull.). Magne Schjøtt, Oslo, kr. 50.—. Anna Nesland, Drangedal, kr. 25.—. Eva Britt og Harald Hansen, Espenesbogen, kr. 90.—. Knut Karstensen, Bodø, kr. 10.— (opplysn.fakkelen). Einar Hornsrød, Vikersund, kr. 20.—.

SPRÅKFØLELSSEN — Over fra side 1.

„En romantisk oppfatning at språket er en levende organisme“

turen i den språklige emansipasjonstrang. Det har vært nødvendig og derfor også på mange måter nyttig at disse krefter har gjort seg gjeldende. Visstnok skyldes motsetning mellom de to retninger ikke sjeldent uved-

komende hensyn, men den vesentligste grunn til den må vi likevel søke i forskjellig språkfølelse.

Denne motsetning mellom de to retninger vil ennå i lang tid måtte gjøre seg gjeldende. Følelsen for de særnorske elementer i språket er ennå for ulik til at motsetningen kan være utjevnet. Ennå er også den romantiske oppfatning at språket er en levende organisme som ikke tåler inngrep av den menneskelige vilje, forsterk. Men språkfølelsen forandrer seg, det viser hele

vår språkutvikling.

Riksmalets utvikling har i mer enn 100 år stått i dagligtalens tegn. Det har skjedd en forskyning av grunnlaget for det — bort fra dansk skriftspråk til norsk bytalespråk. Dette talespråk står for tiden under sterkt påvirkning av folkemål i by og bygd. Både i lydverk og formverk og ordvalg er påvirkningen umiskjennelig. For vår språkutvikling ser jeg det som en nødvendighet at forskyningen av grunnlaget for riksmalet i retning av dagligtalen får holde fram. Vi må ikke stenge adgangen til det skrevne riksmalet for det særnorske som faktisk fins i talespråket. Gjennom dagligtalens sterke innflytelse på skriftspråket går en av de to veier som skal føre til språklig samling i Norge.

Årets nye skjønnlitterære BØKER får De hos oss.

Stort utval i Skrivesaker og Kontormateriell.

K. SANDÅKER

BOK- OG PAPIRHANDEL

Bø i Telemark

Midtbygda Handelslag

Tlf. 62 — Bø i Telemark

Snarkjøpsbutikk med eiga manufakturavdeling

Ingebjørg Almankaas

VEVSTOVE

Tlf. 136 b — Bø i Telemark

Løparar, puter, kuvertbrikker, strikka kofter m.m.

DRIKK MJØLK

frå

BØ MEIERI

Centrum Elektro A/s

BØ I TELEMARK

ELEKTRISK UTSTYR
RADIO og TV-service

skrivemåter som mangen skoleungdom ville være takksam for, om de kunne bli autorisert som samformer.

Ordtilsfaget har ikke nemnd fått tid til å gå størrere inn på, men tendensen skulle være klar: alle ord som er levende i norsk tale og skrift, må få sin naturlige plass i det framtidige norske skriftmålet. På den måten kan språket bli rikt og nysert —. Her er det jo bokmålet som har vært mest romslig, idet praktisk talt alle særnorske ord nå er tilslatt i bokmålet, mens nynorsk jo har hatt en skrekke for såkalte «unorske» ord og ordformer, om de har vært aldri så levende i taletmålet i bygd og by. Men heldigvis

er også nynorsk blitt mye romsligere i det siste (jfr. de siste ordlistene til Hellevik).

Når det gjelder «samarbeid med språket», har jeg forresten lytt til å gi en liten blomst til mange av stortingsrepresentantene våre. Den som har hørt på stortingsdebattene, vil ha lagt merke til at svært mange av representantene bruker både ord og bøyingsformer som er avgjort sammenske, og det uansett om de lar seg referere på bokmål eller nynorsk.

Men tilbake til samlenormalen! Framlegget fra nemndna er sjølsagt bare et diskusjonsgrunnlag for medlemmene, og om en slik normal blir vedtatt av Språklig Samling, er det sjølsagt ei frivillig sak for den enkelte skifte på landsmøtet!

om han vil ta den i bruk. Men vi håper jo at det er mange som har lyst til å arbeide med språket sitt for å få det mest mulig over i samnorsk lei, og på den måten være med og fremme den utviklinga Språklig Samling ønsker. Vi bør også få i stand et nært samarbeid med Norsk språknemnd, som jo har til oppgave å fremme tilnærminga mellom de to måla.

Til slutt et reint praktisk råd: den som vil nyte radikale former f. eks. i avisar, må nok særkilt *be* om å få disse formene respektert, el-lers vil de nok som regel bli «retta» til den «normalen» vedkommende avis bruker.

Vel møtt til positivt ord-

DET NYE RIKSMÅLET

AV LEKTOR TORKEL MAGNUSDAL

To av medarbeiderne våre har vurdert Riksmålsforbundets nye ordliste. Vi bringer her en artikkel av lektor Torkel Magnusdal. I neste nummer slipper Magne Aksnes til.

Den nye riksmålsordlista er kommet. Forfatteren André Bjerke har hjulpet nykomlingen til verden, mens Arnulf Øverland og formannen i Riksmålsforbundet, høgsterettadvokat J. B. Hjort, har stått faddere. Øverland sier i sin faddertale: «Denne ordliste vil fastsette riksmålets naturlige og landsgyldige rettskrivning. Den bør følges av alle som vil skrive et godt norsk sprog». Men Øverland uttalte ordrett det samme da Riksmålsforbundet gav ut ei heilt anna ordliste i 1952, så det spørs om en kan tillegge denne uttalelsen noen vekt.

J. B. Hjort slår på gamle slitte riksmålsstrenger. Han priser den frie språkutvikling som vi — etter hans oppfatning — hadde her i landet før Staten greip regulerende inn. Som støtte for denne oppfatning nevner han folk som Asbjørnsen og Moe, Knud Knudsen og flere. Med eller mot bedre vitende blander herr Hjort sammen de to viktigste sider ved språket: stil og ortografi. Asbjørnsen og Moe tok i bruk den norske stiltonen når de gjenfortalte eventyra, mens skolemannen Knud Knudsen la grunnen for de store rettskrivningsforandringer som Staten har gjennomført i dette århundre.

Herr Hjort sier videre: «Den frie sprogtviklingsmetode er denne: De som kan skrive, gir sine skrivekunst til folket som et tilbud». Det ligger nær å tru at herr Hjort med uttrykket

«de som kan skrive» meiner skribenter som Øverland, Bjerke, Ernst Sørensen og muligens en del til. Men disse mennesker bruker jo alle si tids «statsregulerte» rettskrivning, og den protesterer de ikke imot i dag.

I to lange kronikker i Aftenposten 6.6. og 7.6. 1963 introduserer André Bjerke ordlista si. Han feller en hard dom over Riksmålsforbundets ordliste av 1952, som Øverland altså gikk god for. Der var feil og inkonsvensjer i den, ved siden av at den innholdt en mengde dobbeltformer som skapte uryddighet og kaos i riksmålet. I denne nye ordlista er alt vel og bra. Men det spørs om ikke herr Bjerke ville ha stått seg på å være litt varslig med sin dom over Riksmålsforbundets ordliste av 1952. Et gjennomgang av arbeidet hans viser nemlig at nissen har følgt med på lastet. De forakta dobbeltformene vrimer det av som før, til og med dobbeltformer som ikke finnes i bokmål.

Her er dobbeltformer som: avgårde og av gårde, isommer og i sommer, istykker og i stykker, ivår og i vår, iår og i år, osv. Og her er inkonsvensjer ved sammensetninger med preposisjonen til: tildels men til fals, tilowers men til køys, tilstede men til syn osv.

Men enda mer urimelig er dobbeltformene i verbalbøyninga som: prøvde og prøvet, nøyde og nøyet, mante og manet, bedratt og bedradd, koste og koset seg, speilet og speilte m. fl.

Og i intetkjønn flertall opererer herr Bjerke med dobbeltformer på samme måten som det føle bokmålet: flere beger og begre, flere krater og kratre, flere bekken og bekkener osv. Og ordet geip rekner herr Bjerke sikkert med å få god bruk

for. Det forekommer i fire forskjellige former: geipen, gjepet, gjepen og gjepet. Bokmål greier seg med geipen og gjepet.

Tallet på a-ord, som i riksmålsordlista av 1952 var ca. 150, er i det nye riksmålet redusert til 70. Riksmålsfolket er sikkert strårende fornøgd med dette. 80 av de motbydelige a-orda som lukter av almue og drengestuer, er lukt vekk. Bare underlig at ikke herr Bjerke har gjort det av med dem alle sammen som det nå er, skal det ikke bli lett for riksmålsfolk å avgjøre hva som er a-ord og hva som er en-ord. Og når så herr Bjerke dertil har et mylder av ord som er valgfrie, er forvirringa vel fullkommen. I kronikken i Aftenposten uttaler herr Bjerke: «A-ordenes posisjon i riksmålet er et av de mest omstridte spørsmål i norsk sprogdebatt. At en del av dem er trengt inn, ikke bare i visse stilarter, men også i normalsproget, kan der neppe være tvil om. — Det er en kjensgjerning at KUA er blitt normalform i riksmålet, mens KVIGA inntil videre må beite på nynorskens og dialektenes gressganger». I «inntil videre» ligger det kanskje et lite håp for kviga, men det spørs om ikke herr

Bjerke kommer til å la kua da mens kviga gror. Det burde vel nesten være en oppgave for Dyrevernet å se på dette.

Om utvalget av a-ord sier Bjerke: «Riksmålsordlisten er blitt kritisert for sin mangl på logisk konsekvens i registrering av hunkjønnsformer. Undertegnede har f. eks. fått følgende typiske spørsmål i en sprogdebatt: «HVERFOR SKAL DET HETE KVIGEN NÅR DET HETER KUA?» Med samme rett kunne man spørre: «HVERFOR SKAL IKKE PUNKTUM BLI PUNKTA I FLERTALL NÅR FAKTUM BLIR FAKTA?» Logikken i dette eksemplet bør en vel helst være riksmåsmann for å skjonne.

Muligens som en innrømmelse til norsk natur, norsk folkeliv og norsk språksans kjører herr Bjerke opp med lange rekker av ord med dobbelt form. For å ta noen i fleng: kulden og kulda, bygden og bygda, flyen og flya (fjellslette), gjeten og geita, gjedden og gjedda, hesjen og hesja, hulderen og huldra, jenten og jenta, kjerringen og kjerringa, kokken og kokka (samme person, men ulikt kjønn), løkken og løkka (jordstykke), føyken og føyka, men bare snøføyka (og enda er det rettssak om sne-snø. Det er ikke til å tru).

Ellers er det interessant å

STOR SPENNVIDDE OG SAKLIG TYNGDE I SYN OG SEGN

Hellevik og Birkeland om Ivar Aasen

Vårt viktigste og mest allsidige allmennkulturelle tidsskrift i dag er uten tvil Det Norske Samlagets **SYN OG SEGN**. Neppe noen norsk periodisk publikasjon gir sikrere innføring i tidas aktuelle problem og presenterer stoffet med samme saklige tyngde uten likevel å slå av på krevet til populær framstilling. Innholdslisten for de to siste nummer til nå, forteller litt om det feltet skriften spenner over. Her er stoff fra pave Johannes XXIII, via den nøytrale Nehru, til turisme, bygdenæringer og folkekultur.

Her skal vi gjøre oppmerksom på to artikler i augustheftet (nr. 6). Ordboksredaktør Alf Hellevik og dr. philos. Bjarte Birkeland skriver om Ivar Aasen og hans verk.

Hellevik tar for seg bakgrunnen og forutsetningene for Aasens språkvitenskaplige arbeid, og slutter med å erklære:

«I dei meir enn hundre åra som er lidne, har nynorsk skriftmål i det ytre fjerna seg ikkje så lite frå den bunad Aasen gav det. Dette har ikkje vori til å komme utanom, og det meste har berre vori til

w.

konstatere at våre vingede venner terna, lerka, ugla, anda, vipa og flere ikke har sloppet inn i helligdommen. De er en-ord i Bjerkes riksmål og må holdes unna kraka, skjæra, myrsnipa og andre. Disse er nemlig både en-ord og a-ord, og har dermed fått iallfall det ene bei-nett innafor.

Om a-verba som f. eks. han kasta, dyrka, vaska osv. uttaler Bjerke i kronikken sin: «Skjønt disse bøyningsformer kom inn i offisielt riksmål allerede i 1917, er de fortsatt en ren nullitet i normalsproget». Det er litt vanskelig å skjonne hva Bjerke meiner med NULLITET når en i forfatteren Andreas Markussons bok «Flåten går ut» stadig møter a-verb som: han pussa og plystra, han smitta, han klaga, motoren starta, han baska mot været osv. Forfatteren Østby er heller ikke redd for å bruke a-verb. I romanen «Kongen» finner en: han flensa,

han larva, de stansa, opphissa osv. Og de samme a-verba er også temmelig gjennomført i flere av Johan Boijers bøker, f. eks. i «Den siste viking»: han snakka, klynka, vakla, nærma, småprata, banka, redda osv. i mengdevise. Men trass i sin verdensberømmelse er vel Johan Boijer bare reine NULLITET for André Bjerke.

En behøver ikke søke til fremmede land for å finne enkeltpersoner eller heile grupper av mennesker som nekter å bøye seg for lov og rett, en kan bare gå til riksmålsfolket i Norge. Med denne riksmålsordlista har de tydeligere enn noen gang erklært språkkrieg mot de lovlig valgte myndigheter i landet vårt. En skulle virkelig tro at der forelå større oppgaver for åndsmenneskene i vårt land. Men det opplyses at salget av Riksmålsordlista går strykkende, og da så. Herr Bjerke har opplagt talent.

Torkel Magnusdal.

L/L BØ MØLLE

Bø i Telemark

SPRÅKLIG SAMLING

Adressene til

redaktøren: Fagertun 4c,
Jeløya.

redaksjonssekretæren:
Nesbyen, Hallingdal.

ekspedisjon: Postboks 636, Oslo. Postgirokonto nr. 163 78.

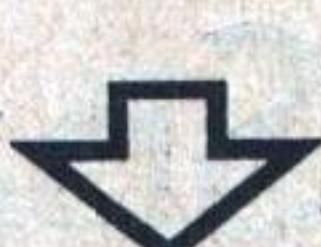
Annonsepriser:

Svart/kvitt: Alle sider
50 øre pr. mm.

Svart/kvitt og en farge:
80 øre pr. mm.

Abonnementspris: kr. 5,— pr. år

TRYKT HOS S. BERN. HEGLAND, FLEKKEFJORD.

Saude og Nes Sparebank

Akkerhaugen — Gvarv

RIKSMÅLSFOLK I MINDRE TALL — INNRØMMER FORMANNEN

to sproggrupper for å drøfte sakken med sikte på en avpolitisering».

Vi veit ikke riktig hvordan vi skal ta det. Er det en spør?

Vi tillater oss med det samme å gjengi NORSK TIDEND's reaksjon på advokatens henvendelse:

Men, seier advokat Hjort, når dei fire parti bak Regjeringa har ulikt syn på målspørsmålet, «skulle dette tilsi streng nøytralitet». Og kva skal så denne nøytraliteten gå ut på? Jau, «sproglig frihet!»

Med andre ord: Når tre av dei fire regjeringsparti har eit anna syn på målspørsmålet enn Høgre, skulle «nøytralitet» dei imellom føre til at dei andre godtok høgre-synet. Får ikkje advokaten livsvarig medlemsskap i Dusteforbundet for den argumentasjonen, må medlemsskapen sanneleg henge høgt.

Ellers noterer vi oss med interesse at advokaten går imot at Stortinget skal avgjere språklege spørsmål, fordi ein på den måten alltid vil krenke eit mindretal. Vanleg får ein høyre at Riksmålsforbundet er talmann for det store fleirtalet her i landet — som talar og skriv riksmålet purt og reint, må vite. No vedgår advokaten at riksmålsfolka nok berre er eit mindretal.

Men når det same gjeld målfolket, og det dessutan berre er nokre tingmenn og skakkjørde

INGEN MIDLER —:

Spar barna

(over fra side 1)

som og hardere, mens det på s. 9 heter etter og på s. 15 hårdhet. Til gjengjeld heter det både etter og etter på s. 22.

Sprengladninger er gravd ned på s. 14 m. fl., men på s. 5 er restene av organisk liv begravet. Sten finner vi flere steder på s. 7, mens murstein fra Babels Tårn er å finne på s. 6. Dessuten har vi stenarter på s. 7 og skorstein s. 30, og for å gjøre forvirringa fullstendig, har vi stenet grunn på s. 27 og stensplinter s. 18, mens geologen gransker steinprøver og forsteininger på s. 12.

At Edwin L. Drake var fremsynt og fant fram til olje er ikke mer enn vi bør vente. Derimot blir en overrasket over at det er nært samarbeid mellom oljeindustrien og motorfabrikantene. Overraskelsen fortregnes imidlertid av det faktum at fire femtedeler av den samlede skipstonnasje er drevet med oljebrensel og at kjemikalier nyttas til å utrydde ugress og skadedyr. Men mot ugras i språket hjelper det ikke stort later det til. Kanskje det her er ei oppgave for oljeindustrien?

Vi fortsetter ikke opprassinga enda om det er mange ting å sette fingeren på. Vi tillater oss imidlertid å komme med to gode råd:

Til oljefirmaet: Skaff en reklamekonsulent som kan skrive norsk, og til lærerne: Spar barna for denne trykksaken!

departementsfolk — pluss medlemmene i Norsk Språknemnd naturlegvis — som held på samsnorsken, må vi rett spørre kvar sjølv det norske folket har gjort av seg? Så lettint som advokaten vil gjøre det, kan ein da ikkje trolle det heilt bort.

Elles tvilar vi på om meiningsfrendane til advokat Hjort er meir enn måteleg fornøgde med siste framstøyten hans. No har vi fått det svart på kvitt frå sjølv formannen i Riksmålsforbundet at målspørsmålet ikkje kan avgjerast med fleirtalsvedtak. Der fekk dei sitt, alle dei som har ropt så høgt på ei folkemøting som skulle gjøre slutt på målstriden. Sjølv sagt var tanke å setje nynorsken utanfor og gjøre riksmålet — konservativt bokmål til einaste skriftmål i landet.

Fingrane av fatet, seier formannen strengt til sine. Og for ein gongs skuld er vi samde med han.

Morsmålet

(Over fra s. 3)

fleire eksempel på a-ending i imperfektum av svake verb. En kan ikke se at objektsforma han er brukt noe sted. Ord på -ing får gjennomført endinga -en (tutingen, opplæringen, tilnærmingen, språkföringen, innlåninga osv.). Det er uhyre sparsomt med diftonger i imperfektum av sterke verb (red, steg, rev, skrev). Former som -lös, hel, høy, vei, regne, siden (adv.), hvit ser ut til å være enerådende i teksten. En stusser over former som greinen, grensen, rettskrivningen i en ellers radikal tekst. — På den andre sida merker vi oss med glede former som fans, trøtt, mjøl, sida, glømme, tru, åra, heim, brei osv. Når det gjelder språket i boka, kan vi ellers troste oss med at riksmålmannen, lektor Trygve Sagen gir uttrykk for sterkt misnøye med det i «Frisprog» — sett fra sin synsvinkel. Så egentlig burde vel vi på vårt kant være vel fornøyd.

Magne Aksnes.

Banken
for
Telemark

TELEMARKSBANKEN A/S

Skien - Bø - Kragerø - Porsgrunn - Rjukan

For stor avstand mellom skriftspråk og talespråk generende Riksmålet mangler uttrykk for abstrakt tenking

— Ja, det går den veien. Jeg tror vi får et språk som blir svært likt det vi taler i dag, muligens med en del flere hunkjønnsformer. Vi kan i lengden ikke opprett holde to språk, men la oss håpe sammensmeltingen skjer så langsomt at den kan gå fredelig for seg.

— Når De mener vi får et språk forholdsvis likt vårt næværende riksmål, betyr det at De tror at landsmålet bukker under?

— Jeg tror ikke det lar seg gjøre å lage et språk på det grunnlag landsmålet har, ikke et språk som som slår igjennom. Hvis det hadde vært brukt av en befolkningsgruppe med stor økonomisk makt bak seg ville situasjonen vært en annen..

— Hva da med landsmålslitteraturen?

— Den vil nok leve, og fortsetter de som hittil, vil de fleste norske lyrikere stadig bruke landsmål, som er friskt og ubrukt i forhold til riksmålet.

— Hvordan ser De på forholdet mellom skriftspråk og talespråk?

— Skriftspråket har prinsipielt en annen oppgave enn talespråket. Det skal være redskap for en intellektuell, eller i hvert fall logisk fremstilling av et emne, mens et talespråk ikke alltid behøver å ta hensyn til dette. Det vil alltid måtte være forskjell på skrift og tale. For stor avstand virker generende, det er for eksempel tilfelle i fransk som er vanskelig å skrive.

Norsk er på mange måter rikt på nyanser, men det mangler uttrykk for abstrakt tenking.

— Det er en kritikk som oftest rammer landsmål.

— Men det gjelder også riksmålet.

Deres innskudd hos
oss betyr at pengene
blir i fylket til fort-
satt utbygging av
fylkets næringsliv.

— Kan vi snakke om et virkelig standardnorsk i dag?

— Det finnes nok, men det er tydeligvis ikke anerkjent. Flere av våre moderne forfattere, diktere som Sigurd Hoel og Helge Krog, har et språk som jeg ville kalle standard norsk.

— Hvis De bruker den sosiologiske metoden omvendt, hva sier den norske språksituasjon om dagens norske samfunn?

— Den forteller om en sosialt urolig situasjon, litterært og åndelig urolig, «sosialt» omfatter ikke her

det økonomiske. Situasjonen tyder på langt mindre skarpe grenser mellom de forskjellige grupper hos oss enn i andre land, en meget sterk demokratiserende tendens.

Det er en prosess som foregår i alle land, men med skiftende tempo. Hos oss går den så fort at en hel del verdifulle ting er kastet ut, og det kan være ønskelig å bremse. Men selve prosessen kan vi ikke gjøre noe ved. Det er det heller ikke noen grunn til, så lenge vi sørger for å redde våre litterære verdier.

ALT I KOLONIALVARER
MANUFAKTUR og SKOTØY

Bø Samvirkelag

Tlf. 7

* Banken for Bøhingane *

BØ

SPAREBANK

Over 100 år i bygda si teneste

LUNDE SPAREBANK og

FLÅBYGD SPAREBANK

blir fra 1/11 1963 sammenslutta til

ein bank, med navn

Lunde Sparebank

Nå som før vil vi gjøre vårt beste for
betjening av gamle og nye bankkunder.

VEG i Haugesund og Moss

Riksmålsforeningen led klart nederlag i VEG — VEI-debatten

Fikk bare 28 stemmer i MOSS

Veg-vei-debatten i Moss blei satt igang av byens riksmålsforening. Fra sitt årsmøte sendte den ei henvilling til Moss bystyre om å erstatte skriveformen *veg* med *vei*.

Etter et par utsettelses kom saka opp til behandling i bystyret 3. september. Den blei lagt fram uten innstilling fra formannskapet.

A domme etter den intense aktiviteten i lokalpressa før bystremøtet, skulle det bli en meget belivet debatt. Når den likevel blei både saklig og rolig, skyldtes det ikke minst den lidenskapsløse tonen som Halfdan Hermansen la an i debattens første innlegg. Skjønt en del av forklaringa ligger nok også i det faktum, at de konservative rekna med å ha seieren i hendene.

Lektor Hermansen gav først et tilbakeblikk på det som tidligere hadde skjedd med spørsmålet. To ganger før, både i 1948 og 1958, hadde to forskjellige rådmenn og to ulike bystyrer gått inn for å holde på formen *veg*. Et forslag om å bytte ut *veg* i 1956 førte ikke fram.

Veg har slått igjennom

— Veg er, sa Hermansen, en av de radikale formene som har slått lettest igjennom, og han tilbakeviste påstanden om at *veg* ikke kan uttales *vei*. Ortografinen gir ikke alltid uttrykk for uttalene.

Også på «riksmål» skrives *vei* i en bestemt form med *g*, nemlig i uttrykket på *vegne* av.

Hensikten med formen *veg* var at den skulle dekke alle uttaler, på samme måten som m.e.g. *d e g*, *s e g*, andre sammensatte former som har slått fullstendig igjennom.

«Norsk Språknemnd utnytter bevisst folks uvitenhet»

Hermansen fant det påfallende at riksmålsfolket så plutselig er

blitt opptatt av prof. Seips autoritet, og han beklaget at de ikke støtter seg til Seip i alle spørsmål. Mye av sammorsken kan føres tilbake til ham.

Taleren gikk ellers i rette med de droye beskyldningene som er satt fram av *vei*-tilhengerne. De påstår bl. a. at to formannskap, to bystyrer, to komiteer og to rådmenn har gjort en tabbe, og at Norsk Språknemnd beviser utnytter folks uvitenhet og den språkforvirringa den sjøl har skapt.

Halfdan Hermansen.

— Jeg må sannelig spørre hvilke kvalifikasjoner de sitter inne med de menneskene som kommer med disse påstandene, sa Hermansen.

Hadde det vært på landet

Arne Aspaas (H) avslørte sitt noe egenartede språksyn ved å

Kong Salomo og Jørgen Hattemaker

Skal ikke riksmålsfolk vise respekt for stedsnavn?

En del riksmålsfolk og -avisar har gjort det til sin sak å hevde respekt for *navn*.

Realiteten kan vi godt være enig i. Det er for så vidt ikke noe enestående ved riksmålsfolkets arbeid på dette området.

Det slår oss imidlertid hvor dårlig enkelte riksmålsfolk etterlever sine gode teorier. Det er nesten så en fár kjensle av at det skal gjelde en lov for kong Salomo og en annen for Jørgen Hattemaker.

Et ferskt eksempel har vi

fra veg/vei-debatten i Moss, der representanten Truls Holmsen (H) kunne fortelle at han bor i *Syrinvegen*, men på sitt private brevpapir bruker formen *Syrinveien*.

Vi vil ikke klandre herr Holmsen. Enhver er helt ved sitt eget skrivebord. Men vi må uttrykke vår forundering over at de som kjemper mot navnekonsulentenes og andres «manglende respekt for stedsnavn», ikke lever etter de retningslinjene de sjøl har trukket opp.

Vedtatt mot 26 stemmer i HAUGESUND

Representanten Sætre: Skrivemåten VEG den dominerende i administrasjonen

noen av de største trafikkårene i byen.

Sætre konkluderte derfor med, at det vil skape problemer om en går over til å bruke skriveformen *vei* på de gatene og vegene som fortsatt skal være kommunale. — Ut fra reint praktiske hensyn går jeg inn for at vi bruker skriveformen *veg*, sa han.

Veg i det nye kartverket.

Sætre fikk støtte av m.a. teknisk rådmann Gabriel Lund Valen, som bl. a. kunne fortelle at kommunens navnekomite så sent som i fjor, hadde fastsatt skriveformen *veg* for Haugesunds nye kartverk. Denne skrivemåten vil bli stående i mange, mange år. Vi bør få noenlunde system i tingen, mente han.

Steinar Fjeld (A) og Aug. Mydland (Kr.f.) ville begge stemme for *vei*. De la dialekten til grunn for sitt standpunkt.

Finansrådmann Kåre Gåsvatn delte ikke *Fjelds* og *Mydlands* syn. Han erklærte seg enig med Sætre og Lund Valen og repliserte til Fjeld at det ikke var lenge sia navnet på den «høyere» skolen, der Fjeld er rektor, blei endra til den *høgre* allmennskole uten at det stemmer over ens med uttalen i Haugesund.

Sulten ulv i Morgenbladet

Ulven dier sin unge. Ulven jager i flokk. Men ulven handler ikke dermed moralsk.

Morgenbladet.

Derfor

Bølgene gikk høgt i pressa etter vedtaket i Moss bystyre. De konservative hadde vanskelig for å fordøye nederlaget. Den 7.9. sto følgende å lese i Moss Avis (H):

Vei — veg.

Til Høyres gruppefører. Hvorfor forlangte De ikke å få navneopprop da saken *vei-veg* skulle opp til voting i bystyret?

S. U.

Høyres gruppefører var borteist da bystyret holdt møte.

Vi har fått den opplysning, at på grunn av ordførerens tidligere uttalelse trodde man at formen *vei* var overlegent sikret. Derfor fant man ingen grunn til å forlange navneopprop.

Red.

uttale, at hadde det gjeldt en landkommune, kunne han kanskje vært enig i herr Winthers og Språklig Samlings synsmåter, men *veg-formen* er til stor irritasjon for bybefolkingen. Han opplyste ellers at Moss Riksmålsforening har 1000 medlemmer. Den er representativ for folkeningen, påsto han.

Det mest spennende innlegget i debatten hadde Egil Kingren (A). Han kritiserte både riksmålsforeningen og Språklig Samling i voldsomme ordelag, og ingen skjønte hvor han sto, før han etter et langt innlegg røpte at han ville stemme for *vei*.

Kanskje en gang i framtida

Truls Holmsen (H) så ikke bort fra at formen *veg* kunne bli akutell en gang i framtida, men politikerne må ikke ligge så langt foran sine velgere at de taper dem av syn, mente han. Sjøl bodde han i *Syrinvegen*, men skrev konsekvent *Syrinveien*.

Før debatten tok til hadde ordføreren opplyst at det ville koste 11 000 kroner å bytte ut *veg-skilta*.

Betale sjøl

Otto Ronneberg (H) uttalte at de pengene skulle han klare å samle inn mellom folk som hadde sett seg lei på *veg-skilta*. Det

Dagbladet

Norges nest største avis

Største Oslo-avis fra Lindesnes til Nordkapp

Opplag 100 000

Fås overalt hvor aviser selges.

HVEM OPPTRER SMAKLØST?

Representanten Kingren (A) refererte under debatten i Moss bystyre fra et brev som han hevdet var sendt Arbeiderpartiets bystyregruppe av Landslaget for Språklig Samling ved kretsformannen. Han karakteriserte framgangsmåten som smaklös.

Men Språklig Samling var ikke avsenter, og det visste herr Kingren.

I brevet sto: «Jeg skriver dette brevet til Dem som privatmann, ikke som medlem eller leder av noen organisasjon».

Etter å ha blitt korrigert i pressa, bl. a. av sin egen partiavis, skriver herr Kingren i et avisinnlegg: «... jeg kan forsikre at dette ikke på noen måte var tilsliktet, men et hending uhell, idet jeg sjeldent nyttet manuskript, men korte notater når jeg taler til en forsamling».

Dette skriver herr Kingren trass i at han hadde det omtalte brevet med seg og leste direkte fra det i bystyret. Han holdt det også opp for sine medrepresentanter.

Vi spør: Hvem har opptrådt smaklös?

Opplysingssymptom i riksmalet

Professor Ingerid Dal til felts mot André Bjerke

Hans folkemålsord og dobbeltformer en farlig konsesjon til sammorskens prinsipp

I «Frisprog» nr. 17 finner vi en meget interessant artikkel av professor i germansk filologi, dr. philos Ingerid Dal. Artikkelen inneholder noen prinsipielle merknader til Andre Bjerkes kronikk «Introduksjon til nyutgaven av Riksmaalsordlisten» og er forma som et skarpt åtak på Bjerke for de normeringsprinsipp han har lagt til grunn i denne utgava.

Professor Dal ønsker å ta enkelte punkt i Bjerkes utgreining opp til drøfting på generelt språkteoretisk grunnlag: «Dette kunne kanskje føre til en bredere debatt om riksmaalsbevegelsens prinsipielle syn, en debatt som snart er uomgjengelig, hvis ikke bevegelsen skal stagnere i en rekke mer eller mindre uholdbare slagord.»

En farlig konsesjon til sammorskens

Det professor Dal først og fremst reagerer mot, er **folkemålsord** og **dobbeltformer**. Om såkalte folkemålsord sier profesoren:

«Men deres tilstedevarsel i ordlisten er et symptom på manglende forståelse av skiller mellom skrift- og talesprogs, og de utgjør uten at Bjerke formodentlig er klar over det, en farlig konsesjon til sammorskens prinsipp om å bygge skriftsproget på «folkemålets» grunn.» Som eksempel på folkemålsord som Bjerke har tatt med, nevnes bl. a. hele greia, merra, mokka, rumpa, (ved) skia.

Ikke stein på øya og sten på øen

Langt alvorligere er likevel prinsippet med dobbeltformer (sten/stein, hård/hard, kold/kald, tross/trass, øen/øya osv.). Ingerid Dal slår utsynklig fast at et ords lydform ikke kan skifte etter stilart: «Av rene «stildubber» anfører Bjerke: aker/åker, gjøpe/geipe, hok/hauk, lebe/lepe, rek/røyk. En slik teori viser manglende forståelse av hva et ord er. Ordet er et invariabelt element i sproget, det kan ikke skifte form etter stilart. Det som kan veksle i de forskjellige stilarter er syntaks og ordforråd, ikke

ordets lydform.» Bjerke hevder at vi her «har for oss et område hvor dobbeltformene virkelig har ført til en berikelse av vårt sprog, idet konkurransen mellom en dansk-norsk og en særnorsk variant av et ord resulterer i en ny differensiering. Den dansk-norske formvariant tenderer mot å beglede den figurlike, abstrakte, omfattende, høye eller «fjerne» betydning. Den særnorske (eller hjemlige) formvariant tenderer mot å erovere den bokstavelige, konkrete, avgrensede, hverdaglige eller «nære» betydning. Det-

André Bjerke.

En fordekt sammorskemann?

te gjelder lydverket og delvis også bøyningsverket. Til dette sier Ingerid Dal: «Det kan ikke innenfor ett og samme sprog hete stein om stenene på veien, men «edelsten», «de vises sten» og «hjørnestenen». På samme måte kan det ikke hete «de saliges øer», hvis de øer vi treffer på i dagliglivet heter øyer. Vi har her overalt ett og samme begrep som må fikses i ett identisk ord... Om mulig enda mer absurd er det når geografisk nærlhet eller fjernhet skal avgrense bruken av variantene, en tanke som Bjerke også har vært inne på. Det kan ikke hete «øen Korsika» hvis det heter f. eks. «øya Stord»...»

EN LYST SOM IKKE STAR TILBAKE FOR SAMNORSK- TILHENGERNES

Bjerkes tilbøyelighet til å trekke folkemålsformer inn i skriftsproget som «stildubber» går temmelig langt, og det gjøres med en lyst som ofte ikke står tilbake for sammorsktilhengernes. Han synes av og til å ville kappest med dem og om mulig overtrumfe dem (!)

Konklusjonen er: «Spennkraften i sproget består i at uttrykket for konkrete gjenstander tas inn i abstrakte sammenhenger, og det billedlike uttrykk henter sin fyld fra den konkrete gjenstanden. Det er en stor misforståelse å mene at det er en berikelse og forfinelse av sproget at ordformens enhet oppgis i disse to brukssfærer. Dette er tvertimot et opplosningssymptom, som fratar den figurlike bruk dens mening og dermed uverdig vil føre til at denne bruk forsvinner.» Og videre: «...å gi tale-

målsformene inngang i skriftsproget kan bare føre til en av to ting: enten til fullständig opplosning av sproget eller til det sammorskens ønskemål, at folkemålsformene trenger de tradisjonelle former ut.»

Bjerke ikke uvillig stemt overfor hunkjønnsformer

Om hukjønnskategorien skriver professor Dal: «...den måte man stiller seg på til hunkjønnsformer må få vidtrekkende følger for riksmalets skjebne overhodet. Bjerke ansetter bestemt form på -a alternerende med -en i ord som brygga, bukta, elva, flisa, gryta, jorda. I slik stilling kan naturligvis a-formen bre seg videre i «riksmalet», og betegnende nok avslutter Bjerke dette avsnitt med flg. ytring: «Her mener vi at dobbeltformen kan være av større verdi enn mange steder i lydverket; det er som valgfri form hukjønnsbøyningen bør få sin chanse i riksmalet.» Det er altså tydelig at Bjerke ikke er så uvillig stemt overfor hunkjønnsformen som hans prinsipielle innledningsord lot formode; han unner gjerne formen en chanse til utbredelse. Vel, det er et standpunkt som har full rett til å innta og som han visstnok deler med ganske mange såkalte riksmailstilhengere.»

Baktropp under marsjen mot sammorsk?

Til slutt stiller Ingerid Dal dette kardinalspørsmålet til riksmailstilhengene: «Skal vårt program være å bevare i det vesentlige intakt den sprogsform som ved historiens gang er blitt vårt skriftsprogs, og som ved vår klassiske litteratur fra Wergeland til Hamsun og Olaf Bull har gitt gyldig uttrykk for vår nasjonale egenart, eller skal vi nøye oss med å være baktroppen under marsjen mot sammorsk? (Uthevd av oss.)

Juleheftet

FRAMSYN

Forfattere: Trygve Bjørø, Finn Bjørnseth, Waldemar Brogger, Mikkjel Fønhus, John Giæver, Kåre Holt, Magnhild Haalke, Ola Jonsmoen, Bjørn Rongen, Haldis Moren Vesaas, biskop Monrad Norderval og misjonær P. A. Bredvei.

Illustratører: Gøsta Hammarlund, Unni-Lise Jonsmoen, Borghild Rud og Bjørn Smith-Hald.

Pris kr. 4,50.

Kjøp heftet og hjelp oss å selge!

Send bestilling til
Juleheftet FRAMSYN, Språklig Samling, boks 636, Oslo 1

JØRGEN MOE I NY UTGAVE

Jørgen Moe:
I brønnen og i tjernet.
Sjette opplag.
Aschehoug 1963.

luen lommen, iskold, trøyen.
Og dette skal være lesestoff
for barn i alderen 5–10 år
i 1963! Det må være dette
«Frisprog» kaller sunn ob-
struksjon.

Nå er det ikke slik å forstå
at foreldreaksjonsspråket er
konsekvent gjennomført i bo-
ka. Midt oppi det stiveste
riksmål finner en merkelig
nok former som *hytta, steiner,*
øya, lovte, verken, bena,
valp, språk, ettermiddag,
dreide, tidde, hard osv.
Hvorfor ikke hytten, stener,
øen, benene, sprogs, hård
osv.?

Forlaget gir for så vidt svaret sjøl. I reklamen for boka står det nemlig: «Språket i denne utgaven er holdt så nær opp til originalens som mulig i dag.» Så langt var det altså trass alt ikke mulig å gå. Nei, forlagets konsulent har gått altfor langt som det er. Dette er i høgste grad misforstått pietet overfor dikteren og hans verk. Jørgen Moe ville sikkert ha betakka seg.

M. A.

Dr. Svein Kveim

PSYKIATRI
OG VANLIG PRAKSIS

ARENDAL

Tlf. 22655

Trykksakene som blei borte eller adressaten som forsvant

Et eller annet sted foregår det noe mystisk!

En mann ved navn Bjørn Fosholm, adresse Ekravegen 42, Røa, skrev til oss for å få opplysninger om landslaget. Vi sendte ham

en del trykksaker og et brev.

Trykksakene har vi aldri sett noe mer til, men brevet kom i retur stempla «adressaten ukjent».

Vi fant det merkelig at Fosholm var ukjent i den adressa han sjøl hadde gitt opp og ba Postverket undersøke nærmere. Nå er svaret kommet: ingen Bjørn Fosholm i Ekravegen 42, Røa.

To spørsmål melder seg:

1. Hvor er det blitt av trykksakene vi sendte til samme adresse?

2. Hvor bor Bjørn Fosholm? Kan noen hjelpe oss å finne løsning på mysteriet?

Forbi en ny merkepæl i året som kommer

De pengene som kommer inn som gaver og gjennom Språklig Samlings Venner, er meget viktige for arbeidet i landslaget. Vi takker for all hjelp.

Men vi håper at alle våre venner rundt om ikke vil stanse med dette. Vi trenger fortsatt penger til nye framstøt. La oss derfor mangedobbel innsatsen neste arbeidsperiode, og la årets landsmøte skille mellom de magre og de feite år.

Slutt opp om Språklig Samling og Språklig Samlings Venner! Betal sjøl kontingenent og få anstreng til å betale! La oss sammen flytte landslaget forbi en ny merkepæl i året som kommer!

Fortsatt HØIRE

Vi legger med interesse merke til at Tønsbergs Blad fortsatt skriver Høire i stedet for Høyre, som partiets landsmøte har vedtatt. Vi forstår godt at bladet reagerer på slik uhemmet radikalisme. Det må dog være grenser for sproglige nedsprang.

Dr. OLAV LYNGTVEIT

ARENDAL

Telefon 23010

LANDSMØTE 26. og 27. oktober

Som medlemmene har fått beskjed om gjennom rundskriv og i presse, er landsmøtet 1963 utsatt fra 28. og 29. september til 26. og 27. oktober.

Utsettinga har si årssak i den tidligere politiske situasjon, som vi går ut fra har påkalt alles oppmerksomhet.

Under slike forhold fant arbeidsutvalget det riktig å utsette møtet til det igjen ville være mulig å samle interessa om språkliges spørsmål.

Vi håper de nye møtedagene passer, og at frammøtet vil bli stort.

Om landsmøtet ellers, se annet sted i dette nummeret.